

JERZY MUSIAŁ, KRZYSZTOF ŚMIECHOWSKI

Ważniejsze problemy wykonawstwa prac urzędzeniowych*

Some Important Problems of Forest Survey Work Execution

Wstęp

Prace urzędzeniowe mają wieloletnią, bo sięgającą końca XVIII wieku, tradycję. Swoją historyczną tradycję ma też operat urzędzeniowy, którego układ w ciągu dziesięcioleci nie ulegał zasadniczo poważniejszym zmianom. W sposób istotny natomiast, w ostatnim okresie, uległy zmianom tak technika i technologia prac urzędzeniowych, jak i kompetencje różnych komórek i organów wykonawczych oraz ich stosunek do organów sprawujących zarząd i nadzór nad lasami i gospodarką leśną. Te pierwsze są konsekwencją postępu naukowo-technicznego, podniesienia środowiskotwórczych i ogólnospołecznych wartości lasów oraz upowszechniania modelu trwale zrównoważonej, wielofunkcyjnej gospodarki leśnej. Drugie mają swe źródło w ustawie o lasach i w zarządzeniach Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych. Warto tutaj przypomnieć, że w okresie międzywojennym, w strukturze organizacyjnej Naczelnej Dyrekcji Lasów Państwowych, urządzenie lasu wchodziło, obok hodowli i ochrony lasu, równorzędnie do działu zagospodarowania lasu stanowiącego w ramach ministerstwa odrębny departament.

Wydzielenie z dniem 1 stycznia 1956 roku służby urządzania lasu z Okręgowych Zarządów Lasów Państwowych, spowodowało powstanie samodzielnej i stosunkowo niezależnej jednostki organizacyjnej, pracującej na zasadach przedsiębiorstwa państwowego, początkowo podległego bezpośrednio ministrowi. Pozytywne skutki tego przedsięwzięcia, jak i posunięć integrujących służby urzędzeniowo-geodezyjne i projektowe, są oczywiste i z perspektywy lat czterdziestu nie do podważenia. Kadra inżynieryjno-techniczna Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, pracując w trudnych, uciążliwych warunkach pracy terenowej, z 7-8 miesięcznym w roku oderwaniu od swych miejsc zamieszkania i rodzin, wykonała prace definitywnego urządzania lasu oraz dwóch kolejnych cykli rewizyjnych. Począwszy od roku 1991, w zmieniających się warunkach, realizowana jest trzecia rewizja.

* Referat wygłoszony podczas konferencji naukowo-technicznej w Waplewie z okazji 40-lecia BULiGL pt. "Urządzenie lasu podstawą zrównoważonej gospodarki leśnej".

Służba urzędniowa Biura, poza tradycyjnymi pracami urzędniowo-geodezyjnymi i aktualizowaniem stanu powierzchni leśnej i zasobów drzewnych wykonywała też wiele doraźnych inwentaryzacji i innych prac, które nie sposób tutaj wymienić. Wszystkie te opracowania cechowała obiektywna ocena stanu lasu i gospodarki przeszłej oraz wysoka, stale doskonalona jakość operatów urzędniowych, geodezyjnych i dokumentacji projektowej. Przyjęte w roku bieżącym przez Radę Ministrów założenia Polityki Leśnej Państwa zakładają ustawowe podporządkowanie zadań urządzania lasu organom centralnej administracji państwowej nadzorującej leśnictwo i powierzenia ich państwowej służbie planistyczno - prognostycznej. Konsekwencją tego ma być przekształcenie Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej w organ planistyczno-prognostyczny o charakterze agencji państwowej, pracujący na rzecz wszystkich lasów w Polsce, bez względu na ich własność, podporządkowany postanowieniami ustawowymi urzędowi Ministra nadzorującego leśnictwo. Służba ta, obok zadań planistyczno-prognostycznych takich jak monitorowanie stanu lasu, sporządzanie opracowań prognostycznych i dokonywanie okresowych kontroli realizacji polityki leśnej państwa, wykonywać też będzie prace usługowe dotyczące opracowywania planów urządzania lasu wraz z programami ochrony przyrody i sporządzać raporty dla zarządców i właścicieli lasów.

W niniejszym referacie pragniemy przedstawić ważniejsze problemy wykonawstwa prac urzędniowych, występujących w okresie dobiegającej końca trzeciej rewizji i to zarówno w zakresie zagadnień technicznych, jak i organizacyjnych. Podstawowym materiałem źródłowym opracowania były ankiety nadesłane przez wszystkie niemal Oddziały Biura.

Zakres działania Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej

Ustalony normatywnie i statutowo zakres działania BULiGL, w toku realizacji pierwszego i drugiego cyklu rewizyjnego, został sprowadzony wewnętrznymi zarządzeniami Dyrektora Biura do określenia zasięgów działania poszczególnych Oddziałów Biura. Działając na obszarze jednego lub kilku Okręgowych Zarządów Lasów Państwowych, Oddziały zobowiązane były do przedsięwzięć organizacyjno-kadrowych umożliwiających realizację zadań statutowych, a w szczególności do terminowego opracowywania planów urządzania gospodarstwa leśnego.

Założenie to, sprzyjające związaniu pracowników służby urządzania lasu z terenem, miało niezwykle korzystne znaczenie dla dobrego rozwiązywania niełatwego splotu zagadnień techniczno-urzędniowych, hodowlanych i ekonomicznych w warunkach regionalnych i lokalnych, a tym samym do podnoszenia jakości prac taksacyjnych i opracowywanych planów zagospodarowania lasu. Wśród obecnych na sali znajdują się zapewne pracownicy którzy dwu- i trzykrotnie, a może nawet i czterokrotnie wykonywali prace taksacyjne na terenie tego samego nadleśnictwa. Oni mogą najlepiej powiedzieć jakie znaczenie ma znajomość warunków lokalnych. Nie można też zapominać, że prace urzędniowe to nie tylko usługa na rzecz nadleśnictwa, czy innej jednostki, to wyraz zadań, obowiązków, wiedzy i odpowiedzialności taksatorów, których wpływ na przyszłość lasów wydaje się być niewątpliwy.

Po roku 1991 dobrze już działająca rejonizacja prac praktycznie uległa zburzeniu. Spowodowane to zostało tak tendencjami do tworzenia własnych służb przez Lasy Państwowe, jak i wejściem na rynek innych podmiotów wykonawstwa urządzeniowego.

Obecnie Biuro jako przedsiębiorstwo państwowe, wobec którego zadania i kompetencje organu założycielskiego wykonuje Minister Skarbu Państwa, przed otrzymaniem zlecenia, podlega procedurze przeprowadzania przetargu określonej Zarządzeniem nr 13 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z 5 czerwca 1996 roku. Szczególnie duża konkurencja dotyczy prac geodezyjnych (obsługa geodezyjna nadleśnictw) i glebowo-siedliskowych. Stan istniejący rzutuje ujemnie na możliwości stabilizacyjne wysokokwalifikowanej, specjalistycznej kadry. Pozostawanie w niepewności do czasu rozstrzygnięcia przetargu, opóźnia też rozpoczęcie prac przygotowawczych do właściwych prac urządzeniowych, takich jak weryfikacja dokumentów katastralnych i aktualizacja zasięgu i lokalizacji lasów obszarów chronionych.

Sezonowy układ robót

Dużym utrudnieniem działalności Biura, rzutującym też na płynność kadr jest sezonowy układ robót, polegający na możliwości wykonywania prac terenowych tylko w miesiącach letnich (ca 7 miesięcy pobytu w delegacji w ciągu roku) i stałe kurczenie się robót kameralnych. Na etapie definitywnego urządzania, uwzględniając tylko liczbę godzin pracowników inżyniersko-technicznych, stosunek pracochłonności robót terenowych do kameralnych wynosił około 4:6.

Redukcja niektórych prac w toku kolejnych rewizji, uproszczenia dokonywane w toku kameralnego opracowywania materiałów inwentaryzacyjnych, a nade wszystko przetwarzanie zebranych w terenie informacji w systemie informatycznym urządzania lasu, spowodowało nie tylko odwrócenie tych proporcji, ale i większe jeszcze zmniejszenie czasu potrzebnego na wykonanie prac kameralnych.

Dysproporcje te pogłębi jeszcze wprowadzenie do wykonawstwa terenowego rejestratorów, odejście od dotychczasowej formy aktualizacji stanu lasu i zasobów oraz wdrożenie w leśnictwie systemu informacji przestrzennej (GIS).

Sezonowy układ robót i relatywne kurczenie się prac kameralnych sprawiają, że w okresie zimowym narastać będzie niewykorzystany potencjał produkcyjny, który siłą rzeczy znajduje odbicie w dysproporcjach możliwości zarobkowych. Stoi więc przed służbą urzędniową problem wypełnienia luki i znalezienia prac jakie mogłyby być wykonywane w okresie zimowym. Założenia Polityki Leśnej Państwa, a w szczególności postulowane przekształcenie BULiGL w organ planistyczno-prognostyczny zdają się potrzebom tym wychodzić naprzeciw. Sporządzanie opracowań prognostycznych, dokonywanie okresowych kontroli realizacji polityki leśnej państwa oraz opracowywanie rozmaitych raportów państwa umożliwiających podejmowanie decyzji gospodarczych i ochronnych wspomnianą lukę mogą częściowo wypełniać. Wydaje się że lukę tę mogłyby też wypełnić nadzory autorskie, ze szczególnym uwzględnieniem działań zmierzających do ochrony różnorodności biologicznej i prowadzenia zrównoważonej gospodarki leśnej oraz inne prace podejmowane w ścisłej współpracy z nadleśnictwami na wzór, np. stałej obsługi geodezyjnej.

Weryfikacja dokumentów katastralnych

Instrukcja urządzania lasu z 1994 roku wprowadziła istotne zmiany w zakresie przygotowywania aktualnego podkładu geodezyjnego. W miejsce przeprowadzanych uprzednio okresowych aktualizacji podkładów geodezyjnych i związanych z tym pomiarów uzupełniających wprowadzony został obowiązek stałej aktualizacji mapy zarządzanych gruntów wraz z wpisami do rejestru gruntów. Niektóre z potrzebnych dokumentów prawnych, techniczno-pomiarowych i kartograficznych mogą być sporządzane jedynie przez uprawnione jednostki wykonawstwa geodezyjnego. Stąd zrodziła się potrzeba stałej obsługi geodezyjnej nadleśnictw. Obsługę tę, w wyniku przetargów, wykonuje zarówno Biuro, jak i – w coraz większym zakresie – inni wybierani wykonawcy mający odpowiednie uprawnienia.

Z punktu widzenia urzędniowych prac inwentaryzacyjnych, istotne jest czy mapy przekazywane na potrzeby planu urządzania lasu zostały zaktualizowane w terminie umożliwiającym sprawne przeprowadzenie taksacji bez konieczności dokonywania późniejszych uzupełnień. Z materiałów uzyskanych z Oddziałów wynika, że do prac urzędniowych prowadzonych w latach 1996-1997 tylko niespełna 35% nadleśnictw dostarczyło drużynom urzędniowym aktualne podkłady geodezyjne przed rozpoczęciem prac. Na terenie dalszych 58% nadleśnictw prace przygotowawcze, dotyczące weryfikacji dokumentów katastralnych, były prowadzone równoległe z pracami taksacyjnymi, a w pozostałych 7% nadleśnictw prace te nie zostały zakończone do chwili zakończenia prac taksacyjnych. Służba geodezyjna Biura przygotowywała w tym okresie dokumentację dla 60% nadleśnictw, inne uprawnione podmioty dla 40%.

Opóźnione przeprowadzanie prac przygotowawczych, związanych z weryfikacją dokumentów katastralnych, rzutuje ujemnie na możliwość terminowego i efektywnego wykonania taksacji leśnej i niejednokrotnie stwarza istotne problemy.

Aktualizacja zasięgu i lokalizacji lasów obszarów chronionych

Do prac przygotowawczych wchodzących w skład prac inwentaryzacji lasu Instrukcja urządzania lasu z 1994 roku zalicza również aktualizację zasięgu i lokalizacji lasów obszarów chronionych. Po zebraniu danych, dotyczących dotychczasowego systemu obszarów chronionych i rozeznaniu zasięgu i lokalizacji lasów spełniających kryteria lasów ochronnych, należy sporządzić projekt wniosku o uznanie lasów za ochronne i przekazać go nadleśniczemu. Ten z kolei winien przekazać go do właściwej RDLP do końca października tego roku w którym są wykonywane terenowe prace urzędniowe. Uprzednio jednak – zgodnie ze zmianami wprowadzonymi w ustawie o lasach (ustawa z 24 kwietnia 1997 roku) – Rady Gmin powinny w ciągu dwóch miesięcy, wyrazić opinię w przedmiotowej sprawie. Z materiałów uzyskanych z Oddziałów wynika, że w 70% przypadków określony Instrukcją termin końca października był dotrzymany, a w pozostałych istniały niewielkie opóźnienia. Uznanie jednak lasów za ochronne w drodze zarządzenia Ministra prac kameralnych. W odniesieniu do nadleśnictw których terenowe prace urzędniowe były wykonywane w 1995 roku, przedmiotowe zarządzenia wydawane były w okresie od marca do grudnia 1996 roku, a w jednym przypadku dopiero w marcu 1997 roku. Nieco

lepiej przedstawia się sprawa z zarządzeniami dotyczącymi nadleśnictw kampanii terenowej 1996 roku, choć dla dwunastu nadleśnictw do końca sierpnia 1997 roku zarządzenia jeszcze się nie ukazały.

Spóźniona bardzo, w stosunku do wykonania terenowych prac urzędniowych, formalno-prawna aktualizacja zasięgu i lokalizacji lasów obszarów chronionych ujemnie rzutuje na prace kameralne i możliwość ostatecznego przedstawienia propozycji dotyczących planu gospodarki leśnej na przyszły okres gospodarczy. W szczególności zaś nie pozwala na ostateczną redakcję opisów taksacyjnych drzewostanów oraz sporządzenie szeregu tabel i zestawień. Ewentualne zmiany wniesione do projektu wniosku o uznanie lasów za ochronne - w częstych wypadkach znacznego zaawansowania prac przed wydaniem przedmiotowego zarządzenia - powodują konieczność wnoszenia pracochłonnych korekt i poprawek.

Prace glebowo-siedliskowe

Do grupy prac przygotowawczych zalicza się też prace glebowo-siedliskowe obejmujące m.in. sklasyfikowanie i skartowanie gleb i siedlisk. Fundamentalne znaczenie tych prac dla prawidłowego planowania hodowlanego nabiera wyższej jeszcze rangi w okresie realizacji programu Polskiej Polityki Zrównoważonej Gospodarki Leśnej. Nie ulega też wątpliwości, że posiadanie map glebowo-siedliskowych znacznie ułatwia pracę taksatora i w mniemaniu niektórych z nich uwalnia od obowiązku określania typu siedliskowego lasu.

W terenowych pracach urzędniowych wykonywanych w latach 1995-1996 ca 60% nadleśnictw posiadało mapy glebowo-siedliskowe wykonane w okresie od II rewizji, tj. po roku 1980, ca 25% nadleśnictw posiadało takie mapy wykonane w okresie wcześniejszym, a 15% nadleśnictw z terenów RDLP w Warszawie, Olsztynie, Szczecinie i Toruniu map tych nie posiadało. Oddziały Biura wykonały prace glebowo-siedliskowe do prac taksacyjnych na terenie 74% nadleśnictw urządzanych w 1995 roku i 91% nadleśnictw urządzanych w 1996 roku. W tym okresie tzw. inne podmioty wykonywały głównie prace na terenach RDLP w Poznaniu, Szczecinku i Szczecinie.

Znaczenie opracowań glebowo-siedliskowych dla indywidualizowania sposobów zagospodarowania lasu, możliwości wzbogacania składów gatunkowych, restytucji i rehabilitacji ekosystemów leśnych oraz projektowanego zwiększania lesistości kraju jest ogromne i stale jeszcze rosnące. Opis siedliska to część opisu taksacyjnego, a prace glebowo-siedliskowe stanowiące jego podstawę zaliczane są do prac przygotowawczych związanych z inwentaryzacją lasu. Instrukcja urządzania lasu określa sposób opisu siedliska w przypadku posiadania map glebowo-siedliskowych, zakładając, że do opracowań sporządzanych przez jednostki specjalistyczne taksator prawdopodobnie nie jest w stanie nic wniesić. Naszym zdaniem, prowadzący prace inwentaryzacyjne taksator odpowiada za całość opisu taksacyjnego, w tym również za opis siedliska, a w szczególności za diagnozę typologiczną, która nie powinna być bezkrytycznie przyjmowana z dostarczonej mu mapy glebowo-siedliskowej. Stąd taksator winien być weryfikatorem prac siedliskowych, co jest niezwykle istotne w okresie wykonywania tych prac przez liczne podmioty wygrywające przetargi i jak wskazuje praktyka czasem stawiające diagnozy siedliskowe tylko na podstawie gleby, z bagatelizowaniem diagnoz cząstkowych uwzględniających drzewostan i runo.

Inwentaryzacja zasobów drzewnych

Instrukcja urządzania lasu z 1994 roku doskonaląc uprzednio wprowadzoną metodę matematyczno-statystyczną zaleca stosowanie, prócz niezależnego zakładania powierzchni próbnych w poszczególnych drzewostanach, dwóch innych wariantów inwentaryzacji, a mianowicie stratyfikacji drzewostanów i wykorzystania równań regresji między zasobnością oszacowaną przez taksatora, a uzyskaną z założonych powierzchni próbnych. Innowacja ta ma na celu wydatne zmniejszenie liczby zakładanych powierzchni próbnych, bez istotnego zmniejszania uzyskiwanego wysokiego stopnia dokładności, ocenianego za pomocą średniego błędu miąższości. Pierwszy z tych nowych wariantów powinien znaleźć zastosowanie w mało zróżnicowanych jedno- i dwugatunkowych drzewostanach. Drugi natomiast w obrębach i drzewostanach zróżnicowanych. Jak dotychczas warianty te nie znalazły szerszego zastosowania. Wyjątek stanowi Oddział w Gdyni, który na terenie RDLP w Gdańsku i Toruniu z powodzeniem stosuje oba nowe warianty. Pozostałe Oddziały, powołując się na ustalenie I KTG, ze sporadycznymi tylko wyjątkami, stosują podobnie jak w cyklu II rewizji urządzania lasu, tzw. wariant I (podstawowy). Wydaje się, że warto skorzystać z doświadczeń Oddziału Biura w Gdyni, przełamać istniejące opory i obawy, wprowadzając w zależności od zróżnicowania drzewostanów -II względnie III wariant metody matematyczno-statystycznej. Osiągnięte z tego tytułu oszczędności czasowe powinny być przeznaczone na bardziej wnikliwą taksację lasu, czy choćby na uprzednio omawianą weryfikację diagnozy syntetycznej siedliska.

Pomiar sytuacji wewnętrznej – leśnej

Rewizyjny charakter trzeciego już cyklu urzędzeniowego, w założeniach Instrukcji urządzania lasu, przewiduje maksymalne wykorzystanie szczegółów sytuacji wewnętrznej z poprzedniego planu urzędzeniowego. Nowymi pomiarami obejmowane są granice nowych wyłączeń taksacyjnych i szczegóły sytuacyjne wymagające, według oceny taksatora, korekty. Aktualnie, z bardzo tylko nielicznymi wyjątkami konieczne pomiary sytuacji wewnętrznej wykonywane są na gruncie metodami bezpośrednimi, głównie za pomocą ciągów busolowych. Średnia długość ciągów busolowych w roku 1996 wynosiła na terenie obrębu około 80 km i była, według materiałów uzyskanych z Oddziałów, bardzo zróżnicowana, bo od 10 do 300 km. Uderza znikome, praktycznie nawet żadne, wykorzystanie teledetekcji do potrzeb urządzania lasu i to zarówno do opracowania treści mapy gospodarczej jak i wykorzystywania zdjęć lotniczych do prac taksacyjnych. W 1996 roku zdjęcia lotnicze były wykorzystywane tylko w Oddziale w Krakowie, a w 1997 roku w Brzegu.

Niektóre z Oddziałów (Gorzów) sygnalizują potrzebę dokonania nowych pomiarów. Wydaje się, że w nowym cyklu urzędzeniowym, po upływie około 45 lat od urządzania definitywnego, zasada pełnego pomiaru sytuacji wewnętrznej, metodami bezpośrednimi, a lepiej pośrednio przez wykorzystanie zdjęć lotniczych, winna stanowić regułę.

Warto zauważyć, że rozpoczynany około roku 2000 nowy cykl urzędzeniowy nie powinien nazywać się czwartą rewizją. Nowe przesłanki ekonomiczne, nowe cele i priorytety polityki leśnej i nowe zadania wielofunkcyjnej gospodarki leśnej w pełni uzasadniają odejście od terminu rewizja. Będą to w całym tego słowa znaczeniu nowe plany gospodarcze i nowe definitywne urządzanie.

Komisje techniczno-gospodarcze

W praktyce zarządzania lasu komisje techniczno-gospodarcze mają dobrze zasłużoną tradycję. Sprowadzając do jednego stołu obrad wykonawców prac urzędniowych i późniejszych użytkowników planu urządzenia lasu pozwalają na wszechstronne rozpatrzenie i ustalenie podstaw gospodarczych dla urządzonej jednostki. Udział w Komisjach przedstawicieli GDLP i Zarządu BULiGL sprzyja ponadto ujednoczeniu techniki sporządzania operatów w skali Lasów Państwowych. Do zmian wprowadzonych Instrukcją zarządzania lasu z 1994 roku zaliczyć należy:

- przerzucenie na nadleśniczego obowiązku dokonywania szczegółowej analizy gospodarki ubiegłego okresu;
- wprowadzenie koreferatu inspektora Lasów Państwowych;
- wydłużenie okresu czasu przeznaczonego na opracowanie nadleśniczego;
- nieokreślenie terminu zwołania II KTG przez Dyrektora RDLP.

Poprzednie instrukcje urzędniowe określały termin II KTG do dwóch tygodni od otrzymaniu wniosku i referatu z BULiGL, a obowiązek przesłania referatu kierownika drużyny urzędniowej nadleśniczemu przynajmniej 14 dni przed terminem posiedzenia Komisji oraz przesłanie zainteresowanym referatu i koreferatu nadleśniczego co najmniej na tydzień przed tym terminem. Obecnie Instrukcja określa tylko, że nadleśniczy powinien dokonać szczegółowej analizy gospodarki ubiegłego okresu i zaopiniować plan gospodarki leśnej przyszłego okresu w ciągu miesiąca od daty otrzymania materiałów kierownika drużyny.

Zmiany te wpływają na wydłużenie okresu prac kameralnych i w zasadzie ujemnie rzutują a termin przekazania całości planu urządzenia lasu. Podkreślić przy tym należy, że konieczne zaawansowanie prac kameralnych do opracowania materiałów będących podstawą do dyskusji dla II KTG w aktualnych procesach technologicznych oznacza praktycznie niemal całkowite zakończenie większości prac kameralnych.

W praktyce, w celu uniknięcia ewentualnych zmian w szeroko pojętej koncepcji gospodarki leśnej w przyszłym okresie gospodarczym, prace kameralne, a szczególnie planowanie drzewostanów do wyřębu, przeprowadzane są w ścisłej współpracy z nadleśniczym, często z udziałem przedstawicieli RDLP.

Istnieją wszelkie przesłanki ku temu, by - mocno obecnie jeszcze wydłużone okresy opracowań kameralnych - uległy znacznemu skróceniu. Przyczyny stwierdzanych nieprawidłowości w tym zakresie w większości nie leżą w gestii wykonawcy prac urzędniowych.

Warunki pracy terenowej, problemy bhp

Na przestrzeni lat odnotowujemy nie tylko duży postęp techniczny ale i zmianę warunków pracy terenowej. Do historii należą już formułowane w poprzednich instrukcjach zarządzania lasu obowiązki nadleśnictwa dotyczące m.in. zapewnienia niezbędnej liczby robotników do przeprowadzenia prac terenowych oraz zapewnienia odpłatnych kwater i środków transportowych do przewozu personelu grupy urzędniowej i robotników. Instrukcja z roku 1994 w części poświęconej współdziałaniu jednostek organizacyjnych

Lasów Państwowych z wykonawcami prac urzędniowych sprawy te w zupełności pomija. Niemniej jednak Oddziały podają przykłady z terenów RDLP w Gdańsku, Toruniu, Poznaniu, Radomiu i Warszawie dużego zaangażowania nadleśnictw w udostępnianiu kwater terenowych. Nie podaje się przykładów braku zainteresowania nadleśnictw tą problematyką. Standard kwater terenowych generalnie określany jest jako średni. Przykłady wysokiego standardu podają Oddziały z Gdyni i Warszawy, bardzo niskiego te same Oddziały i jeszcze Oddziały – w Gorzowie i Olsztynie. Problem standardu kwater jest dość złożony i mocno rzutujący na koszty utrzymania w terenie. Ważne jednak jest, by na kwaterze istniały nie tylko godziwe warunki wypoczynku po ciężkim dniu pracy terenowej, ale i możliwość wykonywania niektórych prac kameralnych. Trudne warunki pracy zostały częściowo złagodzone nasyceniem grup terenowych w środki transportowe. Przeciętne dzienne dojazdy ze wspólnej kwatery drużyny urzędniowej do miejsc pracy w lesie wynoszą około 19 km (15-30 km w poszczególnych Oddziałach) i wahają się w granicach od 5 do 30 km, a w skrajnych przypadkach podawanych przez Oddziały w Brzegu i Olsztynie nawet do 50 km.

Około 90% taksatorów wykonuje prace w terenie samotnie bez robotników. Wg danych ankietowych najwyższy procent zatrudnienia robotników występuje na terenie Oddziałów w Poznaniu i Lublinie. Oddziały w Olsztynie, Szczecinku i Warszawie podają, że wszyscy taksatorzy wykonują prace bez robotników. Praca bez robotników, szczególnie w terenach górzystych i trudno dostępnych stwarza istotne zagrożenie. Zagrożenia te potęgowane są na terenach zdewastowanych, utworach fizjograficznych i niektórych nieużytkach gdzie szczególnie łatwo o urazy kończyn.

Około 90% taksatorów zostało zaszczepionych przeciwko kleszczowemu zapaleniu opon mózgowych. W Oddziałach w Białymstoku, Lublinie i Radomiu szczepieniom poddali się wszyscy pracownicy. Najniższy procent szczepionych podają Oddziały w Szczecinku (30%) i Krakowie (70%). Przyczyną nieszczepienia jest brak zgody pracowników, a nawet – jak podaje Oddział w Krakowie – przeciwskazania lekarskie. Sprawa szczepień nabiera w ostatnich latach dużego znaczenia. Jak podają Oddziały stwierdzono 4 przypadki kleszczowego zapalenia opon mózgowych (Białystok 3 i Olsztyn 1) oraz 1 przypadek boreliozy (Oddział w Gdyni). Pracownicy narażeni są też na ukąszenia żmii, a w pewnych okresach czasu dotkliwie dają się we znaki komary. Specyficzne warunki pracy terenowej, oderwanie od normalnych warunków bytowych i rodzin sprzyja chorobom układu pokarmowego i reumatycznym, a dalekie codzienne dojazdy do miejsc pracy wypadkom komunikacyjnym.

Rozstrzygnięcia przetargów – wybór najkorzystniejszych ofert

Oddziały Biura Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej jako jednostki spoza Lasów Państwowych, przed otrzymaniem zlecenia na prace urzędniowe czy wcześniej na prace przygotowawcze, zmuszone są poddać się procedurze przetargowej. Odrzucenie ofert Oddziałów mocno komplikuje dotychczasowy układ organizacyjny i destabilizująco wpływa na zatrudnioną kadrę specjalistów, doprowadzając nawet do jej redukcji. Najwięcej nie przyjętych ofert dotyczy prac geodezyjnych, związanych z opracowaniem zaktualizowanej pod względem stanu posiadania dokumentacji (weryfikacja dokumentów katastralnych). W roku

1996 nie przyjętych zostało 39 ofert, w tym 15 ofert Oddziału w Gdyni, 10 Oddziału w Lublinie i 8 Oddziału w Krakowie. W roku 1997 nie przyjęto 13 ofert Oddziałów w Brzegu, Gorzowie, Krakowie, Lublinie, Olsztynie i Radomiu. W tym jednak roku firmy wykonawcze spoza Oddziałów Biura wykonywały prace na terenie 27 jednostek, co oznacza że takie Oddziały jak Radom, Szczecinek i Warszawa utraciły już znaczną część potencjału wykonawczego w tym zakresie.

W 1996 r. nie przyjęto 7 ofert Oddziałów na prace glebowo-siedliskowe (O/ Poznań – 4, O/ Gdynia – 3). W tym też roku nie przyjęto oferty Oddziału w Gdyni na prace urządzeniowe w 3-obrębowym Nadleśnictwie. W 1997 r. komisje przetargowe nie przyjęły 3 ofert na wykonanie prac urządzeniowych, po jednej z Oddziałów w Gdyni, Krakowie i Radomiu.

Jak dotychczas, prace usługowe związane z opracowywaniem planów urządzenia lasu, łącznie z pracami przygotowawczymi, dla jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych, stanowią większość robót wykonywanych przez BULiGL. Odrzucanie ofert Oddziałów na te prace nie może być łatwo zrekompensowane innymi zleceniami i jak już wspomniano ujemnie rzutuje na kondycję Biura i stabilność kadry taksatorskiej.

Otwarty charakter Instrukcji

Instrukcja urządzenia lasu z roku 1994 ma charakter otwarty, pozwalający na wprowadzanie zmian i modyfikacji w miarę postępu naukowego i technicznego. To stwierdzenie ostatniego paragrafu Instrukcji sankcjonuje w zasadzie to, co w poprzednich okresach wykonywano bez takiego zapisu. Ujmując rzecz historycznie, można stwierdzić, że w zasadzie tylko Instrukcja z 1957 roku dotycząca prac definitywnego urządzenia lasu była stosunkowo stabilna. Następne instrukcje z lat 1969 i 1979 były zbyt często korygowane i uzupełniane. Prace trzeciej rewizji rozpoczęte zostały w 1991 r., natomiast Instrukcję zatwierdzono dopiero w kwietniu 1994 r. Stąd konieczność doraźnego wprowadzania nowych rozwiązań technicznych. Wspomniane korekty, uzupełniania i ustalane szczegóły techniczne często były wprowadzane po wykonaniu danego etapu robót, z mocą obowiązującą wstecz. Powodowało to, szczególnie w odniesieniu do obiektów o mocno zaawansowanych pracach, konieczność wprowadzania poprawek, ujemnie potem rzutujących na terminy zakończenia prac i przekazywania operatów urządzenia lasu zleceniodawcom.

Zakończenie

Od dłuższego już czasu trwają prace związane z nowelizacją Instrukcji urządzenia lasu na potrzeby nowego cyklu prac urządzeniowych, jaki zostanie rozpoczęty około 2000 roku. Lista proponowanych nowych rozwiązań jest bardzo długa. Ich konstrukcja jest logiczna i odpowiadająca zmieniającemu się sposobowi widzenia lasów i leśnictwa przez samych leśników. Potrzeby też są duże. Dotyczą one nie tylko zadań związanych ze zrównoważoną, wielofunkcyjną gospodarką leśną, ale i z wprowadzeniem w leśnictwie systemu informacji przestrzennej (GIS) i – co bardzo ważne – ostatecznego zintegrowania systemu informatycznego urządzenia lasu z Systemem Informatycznym Lasów Państwowych (SILP).

Można mieć nadzieję, że prace związane z nowelizacją Instrukcji zostaną zakończone i odpowiednio przetestowane przed rozpoczęciem nowego cyklu robót urządzeniowych.

Literatura

1. Instrukcje urządzania lasu z 1957, 1969, 1979 i 1994 roku.
2. Polityka leśna Państwa – MOŚZNiL – Warszawa, 1996.
3. Ankiety 11 Oddziałów BULiGL.
4. Ustawa z dnia 28 września 1991, o lasach oraz ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zmianie ustawy o lasach oraz o zmianie niektórych ustaw.
5. **L. Dreszer, B. Zabielski.** Urządzanie lasu PWRiL Warszawa 1962.

Summary

Some important problems of forest survey work execution

The report presents the most important problems occurring in the forest survey practice at the forest survey revision ending period, concerning particularly:

- the activity scope of the Forest Survey and Geodesy Office in linkage with emerging of various companies busy with forest survey work execution and with bidding procedures adopted by the State Forests,
- seasonality of works and decreasing share of laboratory work,
- preparing updated geodesic documentation for the needs of forest management masterplan,
- updating the range and location of protective forests,
- soil and site study works,
- using new variants of the mathematical–statistical method in the inventory of wood resource,
- measuring boundaries of forest survey plots,
- Technical-Economic Commission and potentials for shortening the time of laboratory elaboration,
- conditions of field work and problems of work safety and sanitation,
- principles for introducing changes into the Forest Survey instruction.